



יעקב שלמה שיינברג

זריקת תפוחים בשמחת תורה

יריעה מרתקת על זריקת התפוחים בשמחת תורה מקורו, טעמו ועניינו מפי
ספרים וסופרים • רפדוני בתפוחים

הפירות במקום מאוס, משום איסור "כל תשחית". זמן רב לפניו
התריע גדול חכמי אשכנז לפני כש מאות שנה, רבי יעקב הלוי
מולין - המהרי"ל - בנשות ישראל, לבל ירכשו את הפירות בחג
עצמו (מהרי"ל, הלכות יו"ט עמ' קפב), וגם תלמידו רבי יעקב -
המהר"י ווייל (ש"ת מהר"י ווייל ס' קצא) - הזהיר: "החתנים
יקנו הפירות קודם יום טוב". ואילו הגה"ק רבי אליהו שפירא, בעל
'אליה רבה' (ס' שלה ס"ה דן), מדוע מותר ללקט את הפירות
ביום טוב, אחרי שחז"ל אסרו ללקט פירות שנתפזרו לתוך קופסה
יעו"ש.

ובעצם זמן זריקתם היו מנהגים שונים, יש מקומות שנהגו
ביום שמחת תורה אחר תפילת מוסף, ויש מקומות שנהגו ביום
שמחת תורה אחר הסעודה, ויש שנהגו בשמיני עצרת אחר תפילת
שחרית, ויש שנהגו במוצאי שמחת תורה בעת נעילת החג.

מנהג הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע

בספר "דרכי חיים" (אות קיא, מהחסידי רבי רפאל הלוי סג"ל
צימטביום משמשו של הרה"ק מצאנז זי"ע) מביא שכן נהג הרה"ק

הפרדס שנתרם כדי לספק תפוחים לבית הכנסת

מנהג עתיק יומין זה, שבמקורו נהג בחג השבועות, הועתק
גם ל"שמחת תורה", כאשר שני חתני השמחה, חתן תורה וחתן
בראשית, השליכו תפוחים רבים לעבר הקהל החוגג, שרכן בהמוניו
לאוספם. יש שנהגו לעשות כן בתוך בית הכנסת, ויש שקיימו מנהג
זה בחצר בית הכנסת (מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג, עמ' 69-
70).

בעיר וורמייזא נהגו החתנים ובני משפחותיהם להתכנס בבית
מיוחד, שבו הוכנו מראש פירות רבים למטרה זו, ואשר במשך
שנים רבות נקטפו מפרדס ש'נתרם' ליהודים על ידי נוכרייה,
בתנאי שבכל שנה ילקטו ממנו פירות לצורך זה... מאוחר יותר,
במלחמת שלושים השנים שהסתיימה בשנת ת"ח, נהרס הפרדס,
אך בני הקהילה המשיכו לקיים את המנהג באדיקות (מנהגים
דק"ק ורמייזא עמ' רכ"ז-רכ"ח).

עדות למנהג זה ניתן למצוא בהקשרים שונים בספרי ההלכה.
כך למשל, הגה"ק רבי יוסף תאומים, בעל 'פרי מגדים' (ס' תרסט
ועיי"ש ב'באר היטב', וראה גם בס' קעא), מזהיר, כי אין לזרוק את

הנה מנהג זריקת תפוחים בחג שמחת תורה אצל הרבה צדיקים
וקדושי עליון זי"ע א מנהג עתיק יומין הוא.

מעניין לקרוא עדות שנמסרה לפני שנים רבות על ידי אדם
מפורסם ביותר, אם כי לא מהימן במיוחד: "בחדש סיון נכנסים
לבית הכנסת ומקללים למלך, וקוראים אותו יום העצרת ועולים
לגג בית אלקיהם וזורקים תפוחים ומלקטים אותם, ואומרים:
כשם שאנו מלקטים התפוחים, כך יתלקטו העמים שונאינו
מבינינו".

מוסר העדות הוא... המן הרשע, ש'הלשין' על היהודים מתוך
מטרה להבאיש את ריחם בעיני המלך אחשוורוש (מדרש אבא
גוריון עמ' 26, מדרש אגדת אסתר דף ט"ז וכן ב'תרגום שני'
אסתר ג, ח). המן גם גילה בהזדמנות זו את טעמו של המנהג, אשר
יסודו לפי המבואר בנמרא הוריות (דף יב, א) ש"סימנא מילתא".
היינו, יש סימנים שונים המסמלים בקשות שונות, כגון, אכילת
ה"סימנים" בראש השנה, וגם מנהג ליקטת התפוחים היה סימן
טוב לליקטת שונאיהם של היהודים.

[וז"ל בתרגום שני על מגילת אסתר עה"פ ג, ח) ישנו עם אחד
מפוזר וגו' "בירח סיון תרי יומין טבין עבדין ביה... וקרין יתיה
יומא דעצרתא, וסלקין לאיגר בית אלההון, ושדין חזורי תפוחים
ומלקטין יתהון, ואמריין היך מה דמלקטין חזורי היכרין, יתלקטו
בניהון מן ביננא, ואמריין, דין הוא יומא דאתיהיבא אורייתא
לאבהתנא על טורא דסיני". ובפירוש 'פתשגן הכתב' על תרגום
שני, כתב בביאור הדברים: "בחדש סיון עושין שני ימים טובים
וקוראים אותו עצרת או חג שבועות, ועולים על גג בית הכנסת
שלהם ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם ואומרים כשם
שאנו מלקטים שושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם
מבינינו ואומרים זה הוא היום שניתנה התורה לאבותינו בהר
סיני".

ויש שכתבו שזוהו המקור הראשון למנהג זריקת התפוחים].
לפני שנים רבות נהגו כן יהודי מרוקו. בקשר לכך מצטט הר"י
טסלר (במאמרו הנפלא בקובץ 'היכל הבעש"ט' ומשם שאבנו
חומר רב למאמרו) עדות מעניינת: "בזמנים קדומים, נהגו
ביום השבועות בעת הרקדת ספרי תורה להשליך תפוחים על
המתפללים מגג בית הכנסת, עזרת נשים, והילדים ליקטו אותם"
(יהדות המגרב - מסורות ומנהגים, עמ' 293).



כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א בזריקת תפוחים. צילום: משה גולדשטיין

המבשר תורני | כ"א תשרי תשפ"א | ערב שמחת תורה

מדוע דחף החסיד הישיש בעת זריקת התפוחים?!

בנו של האדמו"ר רבי ברוך מגארליץ, הציע לאביו הצעה חכמה שהיה בה כדי לקיים את מנהג התפוחים, ויחד עם זאת לשמור על חיי החסידים: המשב"ק יכריז בשם הרבי, כי כל מי שידחף את חברו כדי לזכות בתפוח מובטח לו עשר שנות עוני...

האדמו"ר קיבל את הצעתו השנונה של בנו, וגבאי בית המדרש הכריז את ההכרזה האמורה, שתועלת הייתה מרובה. התפוחים עפו לכל צד - והדחיפות פסקו.

יוצא מן הכלל היה אחד החסידים הזקנים, שלמרות היותו מאמין בתמימות בדברי הרבי, לא נרתע מאזהרתו, ודחף דחיפה של ממש את החסיד שעמד לידו כדי לזכות בתפוח.

"וכי הנך חפץ בעשר שנות עניות?" נשאל החסיד הישיש על ידי גבאי בית המדרש והוא השיבו: "זקן בא בימים אנוכי ואף לגבורות כבר הגעתי, ולכן דחפתי את חברי, כדי לזכות בברכת הרבי שאינה חוזרת ויחזק לעשר שנות חיים נוספות - עניות או עשירות, העיקר - חיים!"

(כ"ק מרן אדמו"ר מטאלנא שליט"א בשם חמיו הגה"צ ריי"צ ויסבלום).

הגה"ק ה'דברי חיים' מצאנו היה מנהגו במוצאי שמחת תורה לזרוק תפוחים לעבר קהל חסידיו, כסגולה לעשירות.

מקובל היה בין החסידים כי כל מי שיוכה בתפוח הרבי מבטיחו שנת פרנסה בכבוד, וחזקה על הבטחתו של הרבי שתתקיים בבחינת "צדיק גזור והקב"ה מקיים" (מועד קטן טז, ב; וראה בברכות לו, א תוס' ד"ה 'בורא'; 'באר היטב' סי' תרט סק"ב).

ואולם "הקומץ לא השביע את הארץ". כמות התפוחים לא הייתה בה כדי לספק תפוח לכל אחד מאלפי החסידים, ולכן היו החסידים דוחקים ודוחקים והוא זה את זה כדי לזכות בסגולת התפוח.

משברבו החסידים - רבו הדחיפות, ומנהג זריקת התפוחים החל להיות כרוך בסכנת נפשות ממש, ולכן היו מי שפנו אל האדמו"ר בבקשה לבטל את המנהג.

ואולם, האדמו"ר נחוש היה בדעתו שמנהג טוב שיש בו סגולה לפרנסה, אין לבטלו, ו"שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ה, ה).

מצאנו ז"ע. וז"ל: בשמחת תורה בלילה לערך [שעה] י"ב הלך רבנו הק' לבית המדרש ועשה הקפות, והיו שוהין כמה שעות עד קודם אור היום, ואחר זה הלך רבנו הק' לסעודה. וממשיך 'וגם בשמחת תורה ביום, עשה רבנו הקדוש בעצמו הקפות, ואחר התפילה הלך רבנו הקדוש לסעודה והיה שוהה הסעודה עד כמה שעות בלילה, ונתנו הרבה תפוחים לפני רבנו הק' והיה זורק התפוחים והיה חוטפים התפוחים.

ובחלק שני (אות יז) מוסיף: "בשמחת תורה היה מנהג רבנו להמשיך סעודת היום לתוך הלילה שלאחריו, והביאו שק תפוחים, ורבנו זרק התפוחים בין העולם, והעולם היו חוטפים, והיה אצל זה דוחק גדול, כי כל אחד רצה לחטוף כי הרבה אנשים היה להם מופתים גדולים בתפוחים אלו".

וכן בספר 'ליקוטי מהרי"ח' (ח"ג סדר שמע"צ ושמת"ח), לאחר שמביא השולחן והמצדדים להמנהג, העיד שמרן הגה"ק בעל 'דברי חיים' וצלה"ה נהג לזרוק תפוחים בשמחת תורה על שולחנו הסטור.

בספר "אג אורות" (עמ' שצא) מובא, שהרה"ק רבי חנה האלברשטאם מקאלאשיץ ז"ע לא היה נוהג מלפנים לזרוק תפוחים ביום שמחת תורה כמנהג צאנו, ופעם אחת בסוכות סיפר שזקנו הקדוש משינאווא ז"ע לחש באוזניו אביו הדברי חיים" טעם על פי סוד למנהג זריקת תפוחים.

והרה"ק מצאנו נענה ואמר: קלעת להאמת (האטס געטראפען).

מנהג סיגוט וסאטמאר

אף שבסיגוט לא נהגו במנהג זריקת התפוחים, וכן הרה"ק בעל ה'דברי יואל' ז"ע לא נהג כן, אמנם האדמו"ר ה'ברך משה' ז"ע הגם שלא נהג בימי קדם במנהג זה, אך אחרי הפצרות מרובות מאנשים וחסידים שרצו לזכות ישועות, ובהיותו חוטר מגוע צאנו, התחיל אחר כמה שנות נשיאותו לזרוק תפוחים בעת פרידתו מן הסוכה ביום שמיני עצרת אחרי מנחה, ופניו קרנו משמחה בעת זריקת התפוחים ('קול התאחדותנו').

טעמים נפלאים לזריקת התפוחים

טעמא דמילתא למנהג קדוש זה, מובא בספר 'מנהגים דבי מהר"ם מירושלם', מפני שמחת העם שקונים פירות... כך מוצאים אנו גם בדברי המהר"ל שזורקים פירות "לשמחת הנערים כמנהג". גם רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי, בספרו 'מעגלי צדק', כותב "ונוהגים לכבוד שמחת תורה לחלק פירות לנערים...". ובספר 'דברי נצח' (עמ' קפה; מהגאון רבי נפתלי צבי בראך זצ"ל בנו של הגה"ק מקאשוי ז"ע) כתב: "שזורקים לנערים תפוחים ואגוזים ושופכים עליהם מים, והנערים חוטפים אותם מתוך הטיט והרפש, יש לומר על פי הכתוב, כתפוח בעצי היער, כן דודי בין הבנים, בצילו חמדותי וישבתי ופריו מתוק לחכי, ופירש רש"י אף על פי שתפוח אין חשוב כשאר אילני פירות, והכל בורחים ממנו, שאין לו צל, ואני בצילו חמדותי, והוא משל, אף על פי שעל ידי מצוותיו אין לנו רק מיטע תענוגי עולם הזה מכל מקום בצילו חמדותי וישבתי ופריו מתוק לחכי, והוא מופת וראיה על אהבתנו האמתית אליו יתברך שאינה תלויה בדבר, וכן גבי אגוז כתוב אל גינת אגוז ירדתי, פירש רש"י, אגוז זה נופל בטיט ואין תוכו נמאס, אף ישראל גולין ולוקין מלקיות הרבה ואין תוכן נמאסין, רחמנא ליבא בעי, לכן שופכים מים להראות אף על פי שהאגוזים מטונפים בטיט, עם כל זה חוטפין אותם, ע"ד דרך "אני לדודי ודודי לי".

רמז על התפוח שמטבלין בדבש

ובספר 'חמרא טבא' מובא טעם נוסף למנהג זה בשם הרה"ק רבי אברהם שמוחה הורביץ מבראנוב ז"ע, "נוהגין להשליך תפוחים שכן תפוח גימטריא עורנו מגננו הוא, ואאמ"ר ז"ל [הרה"ק רבי ישראל הורביץ מבראנוב ז"ע, בנו של הרה"ק רבי אליעזר מד'יקוב ז"ע] אמר כי לזרוק תפוחים ביום זה [שמחת תורה] רומז על תפוח שאוכלין בראש השנה, ועושים על זה רמז ביום אחרון של חג, והוא על דרך אמרם ז"ל, צדיק להחזיר מענייניו של שטר בשטה אחרונה, עכ"ד ז"ל ודפח"ה.

ובס' 'בית ישראל' - מאטעסדארף: מובא: שמעתי הטעם שאם ח"ו נגזר על האדם ליטול מקופה של צדקה, יצא ידי חובתו בתפוחים אלו.



כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א בזריקת תפוחים

מנהגו של הרה"ק משינאווא בזריקת התפוחים, וזה לשונו: וידענו שעבודה קדושה היה לו לרבנו הקדוש וזה"ש משינאוויץ בזה, ופעם אחת בסוף ימיו לא נהג כן, ואולי בעבור שכמעט באים הקהל ליד סכנה.

וכן היה המנהג בראפשיץ, וז"ל בספר "צל הקודש" (אות קב): נהגו רבותינו הקדושים (הלא מהם הרה"ק בעל הזרע קודש' מראפשיץ ז"ע וצאצאיו) לזרוק תפוחים בעת נעילת החג בשמחת תורה.

וכן בס' 'נזר הקודש' (אות קמא) מובא שכן היה נוהג הרה"ק רבי נפתלי מבעלז' ז"ע לזרוק תפוחים בעת נעילת החג, ומזמרים וידע כל פעול כי אתה פעלת, וכן ציין שם שכן נהגו גם בחצרות שנדישו. וכן כידוע נהגו בחצרות ד'יקוב.

מנהג בעלזא

ובס' 'מנהג רבותינו מבעלזא ז"ע' (עמ' סא) וכן בס' 'בית נאווה קודש' (עמ' שסט) מובא שבעלזא הרה"ק מור"ה מבעלזא ז"ע היה נהוג שהשמש התחפש לדועה צאן, ולבש קיטל, ובשעת עריכת השולחן של הרה"ק מבעלזא בסעודת נעילת החג - שרוב פעמים הייתה בלילה בשעה מאוחרת לאחר שכבר הבדיל - עלה לעזרת נשים בשק מלא תפוחים ומשם זרק את התפוחים על הילדים, צעירי הצאן, שהיו הצאן קדשים.

ובס' 'בית נאווה קודש' מובא שמנהג זה, 'יסודו משנים קדמוניות, ובעיירה בעלזא היה נהוג עוד לפני שבא לשם הרה"ק השר שלום מבעלזא ז"ע, והוא כשבא לעיר ביקש שימשיכו במנהג העתיק הזה, מדי שנה בשנה, ואף גילה שמטון וגנונו בו עניינים רמים ונשגבים מאוד, וכן נהוג כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א

מנהג שינאווא וראפשיץ

גם בנו של הרה"ק ה'דברי חיים' - הרה"ק משינאווא נהג כן. ובספר 'דברי יחזקאל השלם' מביא מספר 'דבר יום ביומו' על